

АСПЕКТУАЛЬНА СИМЕТРІЯ ТА АСИМЕТРІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ

У статті досліджено співвідношення окремих значень багатозначних російських дієслів з похідними, що утворюють їх аспектуальну парадигму, порівняно з їхніми українськими семантичними еквівалентами, також визначеними на рівні лексико-семантичних варіантів. Доведено, що у формуванні аспектуальної парадигми провідна роль належить семантичному чиннику, тому аспектуальні похідні різних значень дієслова в одній мові нерідко різняться між собою, натомість семантичні еквіваленти різних мов мають подібні аспектуальні парадигми.

Ключові слова: багатозначне дієслово, семантична структура, аспектуальна модифікація, аспектуальна парадигма, міжмовна асиметрія, міжмовна симетрія.

Вступ. Проблема семантичної і формальної співвідносності лексичних одиниць різних мов цікава не лише в теоретичному плані як прояв специфіки мовного членування і мовної картини світу загалом, вона має також велике практичне значення для навчання мови як другої. Особливого значення цей аспект набуває в умовах близькоспорідненого білінгвізму, коли мовний бар'єр між представниками різних мовних спільнот фактично відсутній, а певні структурні особливості рідної (першої) мови підсвідомо переносяться на іншу мову. Це явище спостерігаємо на всіх мовних рівнях, зокрема й семантичному. Категорії виду і родів дієслівної дії вирізняють слов'янські мови з-поміж інших, натомість у кожній мові мають власну специфіку, є певні особливості і в близькоспоріднених українській і російській мовах, і вони ще недостатньо вивчені, незважаючи на те, що саме такі розбіжності можуть бути джерелом інтерференційних помилок у мовленні білінгвів.

Теоретичне підґрунтя. Провідним критерієм наявності або відсутності в дієслова недоведеного виду (НДВ) видової пари є семантичний (Шелякин, 2007, с. 35), зокрема його характеристика за ознакою граничності або неграничності, тому в близькоспоріднених слов'янських мовах, зокрема українській і російській, здебільшого спостерігаємо симетрію за ознакою видової парності – наявність видової пари в одній мові передбачає наявність її в іншій незалежно від того, чи є дієслова різних мов етимологічно спорідненими чи ні. Більше того, симетрія зазвичай поширюється не лише власне на наявність або відсутність видової пари, але й на семантичні відношення усередині цієї пари. В окремих випадках відсутність видової пари в одній з мов можна пояснити немилозвучністю потенційного утворення й можливістю компенсуватися в аналітичний спосіб (рос. *слыть*_{НДВ} –

*прослуть*_{ДВ} кем-л. – укр. *вважатися*_{НДВ} ким-н., *мати*_{НДВ} репутацію, *ім'я* – *заслужити*_{ДВ} репутацію, *набути*_{ДВ} ім'я) (Соколова, 2003). Наявні відмінності між мовами передусім стосуються способу й конкретних засобів вираження видової парності (рос. *понять*_{СВ} – *понимать*_{НДВ}, укр. *розуміти*_{НДВ} – *зрозуміти*_{ДВ}). У разі збігу способу творення видової пари, у різних мовах можуть бути задіяні як еквівалентні (етимологічно споріднені), так і зовсім різні префікси (Соколова, 2004).

Широко відомий також факт вибіркової співвідносності лексико-семантичних варіантів (ЛСВ) базових (непохідних у межах дієслова) (Петрухіна, 2000, с. 20) дієслів НДВ з парними дієсловами доконаного виду (ДВ) залежно від їхньої граничності (Калько, 1990). Порівняння семантичної структури багатозначних дієслів, зокрема й базових, різних мов показує, що в окремих випадках вона може збігатися, при цьому дієслова різних мов можуть бути або не бути етимологічно спорідненими. Пор.: рос. *белеть*₁ ‘виділятися білим кольором’ – укр. *біліти*, рос. *белеть*₂ ‘ставати білим, білішим’ – укр. *біліти*, *білішати*, ‘бліднішати’ – ще: *полотніти*, рос. *белеть*₃ ‘розвіднюватися’, безос. – укр. *біліти*, *дніти*; рос. *глотать*_{1а} – ‘робити ковтальні рухи’, *глотать*_{1б} розм. перех. ‘їсти або пити поспіхом, жадно’, *глотать*₂ перен. розм. ‘читати швидко, багато, без розбору’, *глотать*₃ перен. розм. ‘залишати без відповіді, протесту щось образливе, принизливе та ін.’ – укр. *ковтати*_{1,2,3} і под. Водночас, досить часто ЛСВ багатозначного дієслова перекладаються близькоспорідненою мовою за допомогою різних слів, інколи збігаються окремі ЛСВ за відмінності інших (табл. 1).

Таблиця 1 – Семантична структура рос. дієслова *гладить*¹ порівняно з українськими відповідниками

Російська мова	Українська мова
Гладить ₁ ‘робити гладким, проводячи гарячою праскою’. <i>В студенческие годы у нее было одно платье. Вечером стирала, утром гладила</i> (В. Токарева – НКРЯ)	Прасувати . <i>А одного разу застали Юхима за дивним заняттям: стоїть біля столу з електричним прасом у руці і прасує блузку дружині!</i> (Олесь Гончар – MOVAinfo)
Гладить ₂ ‘проводити долонею, пальцями та ін., пригладжуючи щось’. <i>Надежда озарила душу Чика, и он стал гладить подбежавшую к нему и узнавшую его собаку</i> (Ф. Искандер – НКРЯ)	Гладити . <i>Самуїл простягав до них руки, гладив їхні зачучвирені голови, плакав разом з ними</i> (П. Загребельний – MOVAinfo)
Гладить ₃ ‘вирівнювати’. <i>На бедрах Анна Николаевна, чуть-чуть касаясь, гладила бугры, набухшие от физиологического раствора</i> (М. Булгаков – НКРЯ)	Рівняти . <i>Цілий тиждень білили їй хороми, рівняли ізсередини стіни та наводили мальовки, бо тут, мовляв, і рівняють не так, і мальовок з півнями не вміють</i> (Олесь Гончар – MOVAinfo)

Оскільки семантичні особливості, зокрема відношення до граничності, у семантичних еквівалентів різних мов зазвичай однакові, а співвідносність із похідними, що належать до родів дієслівної дії (РДД), зумовлена передусім особливостями аспектуальної семантики базових одиниць, порівняння аспектуальних похідних багатозначних дієслів, визначених на рівні ЛСВ, однієї мови з аспектуальними похідними семантичних еквівалентів кожного з них, є важливим науковим завданням. У цій статті розглянуто типові

¹ Семантичну структуру російських дієслів подано за словником (БТС).

випадки співвідношення аспектуальних похідних багатозначних дієслів різних мов на матеріалі російсько-українського словника семантичних асиметризмів, який укладає автор. Під аспектуальними похідними розуміємо всі похідні першого ступеня похідності багатозначного дієслова, що належать до дієслівного блоку його словотвірної парадигми, тобто до його аспектуальної парадигми (Соколова, 2016).

Методи та матеріал дослідження. Семантичну структуру дієслів встановлено за лексикографічними джерелами (БТС, СУМ) і скореговано за корпусними даними (НКРЯ, MOVAinfo). Склад аспектуальних парадигм встановлено за словотвірними і зворотними словниками, семантичні відношення перевірено за тлумачними словниками шляхом порівняння тлумачень. Основним методичним прийомом є опозиційний аналіз, застосований до як однієї мови (мотиватор – мотиват), так і різних мов (семантична і формальна еквівалентність).

Результати дослідження.

1. Аспектуальна симетрія за симетрії семантичної структури базових дієслів різних мов. Розглянуте вище російське дієслово *белеть*₁ співвідносне з похідним з префіксом *за-*, що має починальне значення так само, як і в українській мові. Пор.: рос. *Впереди едва заметно забелела между деревьев река* (А. Иличевский – НКРЯ) – укр. *З кущів забілів ріг хати* (С. Васильченко – СУМ). У другому значенні російське дієслово і всі його українські еквіваленти приєднують префікс *по-* з результативним значенням: рос. *И надо было! – у него даже губы побелели от злости, пока он говорил* (В. Белоусова – НКРЯ) – укр. *Губи побіліли, немов ось-ось жінка мала зомліти* (І. Вільде – СУМ); *А ті загорілі колись руки знов побілішали, зійшли, як на дріжках, пухкі і кругленькі, як у її батька* (І. Нечуй-Левицький); *Обличья його пополотніло – виходило, що новоприбулі надзвичайно професійно перекирили всі підходи до санаторію і взяли під свій контроль весь будинок, де жили відпочиваючі* (Д. Білий – MOVAinfo). З третім значенням російського дієслова співвідносні похідні як з починальним, так і з результативним значенням: *Тьма целкнула и превратилась в ослепительный день, причем со всех сторон засверкало, засияло и забелело* (М. Булгаков – НКРЯ); *А на рассвете, когда побелело за окном <...>, принесли к сорок третьему номеру длинный ящик из-под содовой воды* (И. Бунин – НКРЯ). В українському матеріалі знайдено аналогічні похідні, але від різних основ: *Вже задніло, в вузькі щілини між плах тонкими ножами пробивалося світло* (Ю. Мушкетик – MOVAinfo); *А вже в вікнах побіліло, а вже буде день, день, А парубок від дівчини підкілками дзень, дзень*. (Коломийки – СУМ).

У семантично симетричних багатозначних дієсловах різних мов у такій спосіб може проявлятися так звана префіксальна дивергенція² – явище, за якого префікси вибірково приєднуються до ЛСВ мотиватора, зокрема й на рівні утворення видових та інших аспектуальних пар. Пор.: рос. *глохнуть*₁, укр. *глухнути*₁ ‘втрачати здатність чути, ставати глухим’ – рос. *оглохнуть*, укр. *оглухнути*; рос. *глохнуть*_{2,4}, укр. *глухнути*_{2,4} (про звуки, вогонь, місце) – рос. *заглохнуть*, укр. *заглухнути*. В останньому значенні українське дієслово має також однослівний синонім *занепадати* (рос. *приходит в упадок*), що має видову пару *занепасти* (рос. *прийти в упадок*), що свідчить про тотожність семантичних відношень у префіксальній та суфіксальній парах (Соколова, 2003).

² Термін *дивергенція* стосовно словотвірних рядів уперше вжитий О. С. Ахмановою (1957), яка підкреслила його значення для розмежування полісемії й омонімії. Як системне явище його послідовно розглянув О. М. Соколов у своїй докторській дисертації 1972 р., яка не втратила актуальності дотепер (Соколов, 2009).

Зазвичай словники частково відображають явище префіксальної дивергенції, наводячи різні похідні як видові пари для окремих значень багатозначного дієслова. Порівняння семантичної структури багатозначних дієслів різних мов за лексикографічними джерелами дає змогу вдосконалити її відображення у цих джерелах, а системне співвіднесення твірних і похідних на рівні ЛСВ (як в одній, так і в різних мовах) – передбачити наявність окремих значень як твірного, так і похідного і свідомо шукати певні одиниці за національними корпусами та іншими джерелами.

Так, порівняння семантичної структури дієслів рос. *колоть* і укр. *колоти*, показує, що для російської мови словник (БТС³) виокремлює омонімічні одиниці *колоть I* і *колоть II*, у першій з яких яскраво виражена префіксальна дивергенція (табл. 2), частково відображена в словнику, за рахунок різної співвідносності з префіксальними дієсловами ДВ.

Словник української мови (СУМ)⁴ подає дієслово *колоти* як багатозначне, одне зі значень якого відповідає рос. *колоть II*. У ньому також не зафіксовано відповідника 3-ому значенню російського дієслова ‘робити укол, ін’єкцію’. Проте пошук у корпусі дав змогу зафіксувати відповідне вживання дієслова *колоти*. Відрізняються й деякі особливості подання відтінків значень (укр. 1, 1а, рос. б, ба), які, однак, не зумовлені об’єктивними відмінностями між мовами. Системний аналіз усіх похідних ДВ в обох мовах свідчить, що загалом вони симетричні за ЛСВ. Пор. до 1-го значення: рос. крім поданих словником *уколоть*⁵ і *наколоть*, ще *кольнуть*, *вколоть*, *выколоть*, *заколоть I* (волосы, платок), *исколоть*, *обколоть*, *отколоть*, *переколоть*, *подколоть*, *поколоть*, *приколоть*, *проколоть I* (насквозь), *сколоть II* (что-л. вместе, рисунок на ткань); укр.: *кольнути*, *вколоти* / *уколоти* (дія, спрямована всередину), *вколоти* / *уколоти* (одноразова дія), *виколоти*, *заколоти*, *сколоти* (з дистрибутивним значенням), *сколоти* (зі значенням з’єднання), *надколоти* (‘проколоти чим-небудь гострим, зробити уколи зверху’), *наколоти*, *обколоти*, *відколоти*, *переколоти*, *підколоти*, *поколоти*, *приколоти*, *проколоти*.

Часткова асиметрія похідних зумовлена передусім відмінностями у самому префіксальному арсеналі: розрізнення префіксів *в-* і *у-*, *с-* й *из-* у російській мові та фонетична варіативність *в-/у-*, *с-/з-/із-* в українській, ширша дистрибуція префікса *над-* в українській мові порівняно з російською. Пор.: рос. *вколоть большую дозу морфия* – укр. *Калинка завше зникала на світанку, коли чоловік її ще спав, тож Андрусь ще вчора вчинив так, як навчила його мати: вколов у жінчину сукню крихітну шпильку, за якою тяглася тонка, ледь помітна нитка.* (Ю. Винничук – MOVAinfo); рос. *Игла уколола палец. Ветка уколола глаз. Травинка уколола ребёнка* – укр. *Абаджієв мовчки зміряв тиск, температуру, вколов палець і взяв для аналізу кров, тоді оглянув ногу.* (І. Білик – MOVAinfo); рос. *Исколоть всю карту иголками, отмечая на ней продвижение войск.* – укр. *Я коза-дереза, За три копи куплена, Півбока лулена. Тупу-тупу ногами, Сколю тебе рогами* (Українські народні казки – СУМ); рос. *Сколоть ленты булавками. Сколоть шпильками косу.* – укр. *У мене не було гудзиків на пальті, і дівчинка витягла голку з своєї шубки і сколола мені пальто, щоб я не простудився.* (В. Сосюра – MOVAinfo).

³ Для об’єктивності порівняння словникових тлумачень їх подано мовою оригіналу.

⁴ Збережено оригінальну нумерацію значень у словнику, відтінки позначено літерами в порядку їх розташування у словниковій статті.

⁵ Напівжирним шрифтом виділено частково асиметричні одиниці в зіставлених мовах.

Таблиця 2 – Семантична структура дієслів рос. *колоть* і укр. *колоти*

Російська мова
КОЛОТЬ І

1. (ДВ: уколоть).
Касаясь чем-л. острым, причинять боль, вызывая ощущение укола.
Хвоя колет босые ноги. Мелкий снег колет, как иголками.

2. (ДВ: заколоть).
безл. Об ощущении колющей боли, колотья. *Колет в боку. Кололо поясницу. Сердце иголками колет.*

3. (СВ: УКОЛОТЬ).
Разг. Делать укол, инъекцию. *Колоть витамины, алоэ. Колоть себе инсулин. Колоть больше не будем: принимайте таблетки.*

4. (СВ: ЗАКОЛОТЬ).
Вонзять, всаживать в чьё-л. тело остриё оружия. *Колоть противника штыком. *Швед, русский – колет, рубит, режет (А. Пушкин). Рука бойцов колоть устала (М. Лермонтов).*

5. (СВ: ЗАКОЛОТЬ).
Убивать ударами ножа, резать (животных). *Колоть свиней.*

6. (СВ: УКОЛОТЬ). *Разг.* Задевать колкими, неприятными замечаниями, язвительно упрекать; подкалывать. *Колоть насмешками, намёками, замечаниями.*

6а. Вызывать в ком-л. чувство досады, раздражения. *Колет сомнение. Его колола мысль, что он остался в стороне от общего веселья.*

КОЛОТЬ II

(СВ: РАСКОЛОТЬ).
Рассекать, расщеплять или раздроблять на части ударами чего-л. *К. дрова. К. орехи. К. сахар. К.*

Українська мова
КОЛОТИ

1. Натискати або проколювати чим-небудь гострим, спричиняючи біль. *Вона [панночка] мене й щипає, і штирхає, і гребінцем мене скородить, і шпильками коле (Марко Вовчок – СУМ); 1а.* Викликати почуття болю, що нагадує укол (про мороз, вітер і т. ін.). *Гострі сніжинки кололи обличчя (С. Журахович – СУМ).*

1б. *безос.* Боліти (про відчуття гострого, різкого болю, кольки). *Пропасниця тіпала ним, гарячка палила вогнем, а в грудях так кололо, що він на превелику силу діставав собі воду (М. Коцюбинський – СУМ); Завтра зранку треба заступати на чергування в санаторії, колоти льотчикам вітаміни, а як вона покине Василя? (П. Загребельний – MOV Ainfo)*

2. Уражати кого-небудь, встромляючи в тіло вістря зброї. *Хто рачки ліз, а хто простягся, Хто був шкереберть, хто качався, Хто бив, хто різав, хто колов (І. Котляревський – СУМ); Одного за одним нукерів вихоплювали з юрби, в яку втиснулися кочевники, які не знали військового строю, і рубали, кололи, пристрелювали. (Ю. Сорока – MOV Ainfo)*

3. Забивати ударами ножа (про свиней). *Кололи свиней, і несамовитий крик їх розносився по всьому селу (Панас Мирний – СУМ)*

5. Ображати когось неприємними зауваженнями; в'їдливо дорікати кому-небудь. *П'є [Максим], гуляє; з шинкаря насміхається; з кріпаками панібратається, жалкими докорами їх коле (Панас Мирний – СУМ); Для когось у них знаходився і сміх, і доброта, і пестоці, а його [Тимофія] вони вічно кололи одним: «За що ми тобі гроші платим?» (М. Стельмах – СУМ).*

КОЛОТИ

4. Розсікати, роздрібнювати що-небудь тверде на частини. – *На дривітні колоддя кололи, у дрова рубали (Григорій Квітка-Осноров'яненко – СУМ).*

До 2-го значення російського дієслова словник як диференційний наводить дериват з починальним значенням *заколоть*, який є і в українській мові. Інші похідні цього ЛСВ також симетричні: рос. *кольнуть, поколоть*, укр. *кольнути, поколоти*. Для 3-го значення російський словник фіксує як диференційні деривати *вколоть* і *уколоть*, симетричні яким ЛСВ випадково відсутні в українському словнику, проте наявні в мовному матеріалі. Пор.: *Тієї ж миті в палаті виникла медсестра, вколола сноподійне* (Люко Дашвар – MOVAinfo); *І прийшла сестра медична, і вколола мене у руку*. (В. Дрозд – MOVAinfo). Так само симетричні (з урахуванням часткової асиметрії префіксів) більшість похідних 4-5-го значень ('вбивати' – людину або тварину): рос. *заколоть* (подано як диференційне), *кольнуть, доколоть, переколоть, поколоть, подколоть, приколоть, проколоть, уколоть*, укр. *заколоти, кольнути, доколоти, переколоти, поколоти, підколоти, приколоти, проколоти, уколати/вколоти*, за винятком українського утворення *виколоти*, проілюстрованого в словнику архаїчним джерелом: 'заколоти, вбити всіх'. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола* (Номис – СУМ). До 6-го значення, для якого диференційними вказані деривати *уколоть, подколоть*, більшість похідних також симетричні. Рос. ще *кольнуть*, укр. *вколоти/уколати, підколоти, кольнути*, російській словник фіксує ще жарг. *приколоть* – 'поддеть, уязвить; подшутить над кем-л.' без прикладів, але їх знаходимо в корпусі: *Мне захотелось «приколоть» Дона Черри, чтобы хоть как-то развлечься в этой тоскливой обстановке* (А. Козлов – НКРЯ). В українському матеріалі симетричного утворення не знайдено. До *колоть II* російський словник як диференційне подає похідне ДВ *расколоть*. Семантично співвідносні з ним ще: *выколоть* 'вырубить из массы чего-л.', *отколоть, доколоть, заколоть* 'начать колоть', *надколоть, наколоть, обколоть, переколоть, поколоть* (із дистрибутивним і обмежувальним значеннями), *проколоть, подколоть, сколоть*. В українській мові зафіксовані: *розколоти, відколоти, доколоти, надколоти, наколоти, обколоти, переколоти, поколоти* (теж у двох значеннях), *сколоти*. Відсутність в обстеженому українському матеріалі відповідних похідних з префіксами *ви-, про-, під-*, симетричних з російською мовою, ймовірно, пояснюється більшим поширенням відповідних утворень від синонімічної твірної основи *рубати*: *вирубати, прорубати, підрубати*, зафіксованими у словнику. Щодо ймовірного похідного з префіксом *за-*, то і в російській мові воно може бути скоріше оказіональним, ніж нормативним, незважаючи на те, що узятий за основу дослідження словник його фіксує (щоправда, зі змодельованими прикладами: *Заколоть орехи. Сосед заколол дрова*).

Поруч із повним паралелізмом префіксальних похідних в окремих випадках спостерігаємо певні відмінності. Так, парі рос. дієслів *беситься₁* 'захворювати на сказ' (про тварин) – *взбеситься* 'захворіти' відповідає базове українське *казитися₁* з двома похідними *сказитися* і *показитися*, причому префікси рос. *вз-* і укр. *с-/з-* етимологічно споріднені, тож їх можна визнати ознакою міжмовної симетрії, а в другому українському дієслові результативність ускладнена дистрибутивністю: *показитися₁* 'сказитися – про багатьох тварин' (СУМ). Російській видовій парі *беситься₂* розм. 'втрачаючи самовладання, ставати несамовитим, нестямним' – *взбеситься* відповідають

українські пари *скаженіти – оскаженіти, шаленіти – ошаленіти, казитися₂ – сказитися, біситися – збіситися*, у російській мові можливі також похідні з обмежувальним (*побеситься*) і фінитивним (*перебеситься*) значеннями. В українській мові, поряд з аналогічним утвореннями (*показитися, переказитися*), дієслово *показитися* досить часто вживане саме в дистрибутивному значенні: *Прискочили заспані троянівці і з криком: «Чи ви не показалися?!» стали розтягати їх* (Григорій Тютюнник – СУМ); фактично полісемія префіксального дієслова зумовлена полісемією префікса. Пор.: *Нехай же подожде чорнорота та показиться в своїй хаті, виглядаючи з усіх вікон Катрю* (В. Кучер – СУМ).

Отже, за симетрії семантичної структури базових дієслів їхні аспектуальні похідні переважно також симетричні.

2. Аспектуальна симетрія за асиметрії семантичної структури базових дієслів. Незважаючи на те, що кожному з трьох значень російського дієслова *гладить* (табл. 1) відповідає окреме українське дієслово, вони мають подібні (з етимологічно спорідненими префіксами) префіксальні похідні з результативним значенням. Пор.: рос. *гладить₁ – выгладить, погладить, разгладить* – укр. *прасувати – випрасувати, попрасувати, розпрасувати*; рос. *гладить₂ – погладить*, укр. *гладити – погладити*; рос. *гладить₃ – разгладить*, укр. *рівняти – розрівняти*.

3. Часткова аспектуальна асиметрія за семантичної асиметрії. У російській мові дієслова *болеть_I* (про людину) и *болеть_{II}* (про орган) зазвичай тлумачать як омоніми, які до того ж мають відмінні парадигми дієвідмінювання у теперішньому часі (*болеть_I – болеет, болеть_{II} – болит*). Перше дієслово багатозначне: 1. ‘бути хворим, мати якість захворювання; хворіти’; 2. ‘сильно тривожитися, непокоїтися, хвилюватися’ з відтінком значення (розм.) ‘поділяти з ким-н. його почуття, інтереси, неприємності та ін.’; 3. розм. ‘будучи вболівальником якої-н. команди, гостро переживати її успіхи і невдачі’. Друге дієслово має значення ‘відчувати біль (про частину тіла, якійсь орган)’. В українській мові їм відповідають різні дієслова: рос. *болеть_{I(1)}* – укр. *хворіти, слабувати, слабіти, нездужати, недугувати, недужати*, діал. *хворувати*; рос. *болеть_{I(2)}* – укр. *вболівати, перейматися*; рос. *болеть_{I(3)}* – укр. *вболівати / уболівати*; рус. *болеть_{II} – боліти*. В обох мовах базові дієслова активно мотивують похідні зі значеннями родів дієслівної дії, і частина цих похідних симетричні в зіставлюваних мовах. У низці українських синонімів дієслова *хворіти* словотвірну активність виявляє переважно основне дієслово. Так, рос. *болеть_{I(1)}* і укр. *хворіти* та їхні синоніми мають деривати, що вказують на початок відповідного стану (рос. *заболеть, захворать гриппом, разболеться, расхвораться* – укр. *захворіти, ослабіти, занедужати на грип, розхворітися, розболітися*), його певну тривалість (рос. *поболеть, похворать простудой, проболеть, прохворать неделю* – укр. *похворіти, разг. поболіти застудою, прохворіти тиждень*), незначну інтенсивність (рос. *приболеть* – укр. розм. *прихворіти, рідко приболіти*), результат (рос. *переболеть, отболеть корью* – укр. *перехворіти, розм. переболіти, відхворіти на кір*), результат, ускладнений дистрибутивністю (рос. *переболеть, перехворать всеми болезнями* – укр. *перехворіти, розм. переболіти усіма хворобами, усі діти перехворіли*,

розм. *переболіли*). Спостерігаємо й певні відмінності. Так, у російській мові знаходимо дієслова НДВ пом'якшувального РДД *побаливать, похваривать* (*Старик часто побаливал*) і *прибаливать, прихваривать* (*Прибаливаю, но работаю*) і дієслово *баливать* із багатократним значенням, паралелей яким немає в українському матеріалі, у якому натомість знаходимо дієслова розм. *вихворіти* і діал. *виболіти* зі значенням 'довго прохворіти; сильно перехворіти' (СУМ) і *похворіти* зі значенням 'захворіти (про всіх або багатьох)'. Рос. *болеть₁₍₃₎* має дериват з обмежувальним значенням *поболеть* (за любимую команду); український словник паралельного деривата не наводить (імовірно, це пов'язано з похідністю потенційного мотиватора *вболівати*, проте його знаходимо в матеріалі: *Пропоную **повболівати** за українську шахістку – їй треба виграти наступну партію, ну а далі все буде в її руках* (Інтернет – MOVAinfo).

Незважаючи на формальну подібність рос. *болеть_{II}* і укр. *боліти*, симетрія їхніх аспектуальних дериватів також неповна. Поряд із симетричними дериватами з починальним (рос. *заболеть_{II}, разболеться_{II}* – укр. *заболіти, розболітися*), обмежувальним (рос. *поболеть_{II}* – укр. *поболіти₁₍₂₎*), пердуративним (рос. *проболеть_{II}* – укр. *проболіти*), дистрибутивним (рос. *переболеть_{II}* – укр. *переболіти*) значеннями, знаходимо в російській мові деривати *изболеть, изболеться, выболеть₁* зі значенням надмірної дії, *отболеть₃* з фінітивним значенням і *отболеть₄* ('відпасти внаслідок хворобливого процесу), відсутні в українській, де натрапляємо на деривати розм. *зболіти* (=зболіти – починальне значення), *наболіти* (з кумулятивним значенням), *поболіти* (з дистрибутивним). Пор. укр.: *Від тривалого похнюплення Іванові вже **наболіли** шийні м'язи* (Микола Рудь – СУМ); *Дядьки стовбичили на майдані більше години, в них **поболіли** ноги, і деякі відійшли до тополь, щоб лягти або сісти* (Григорій Тютюнник – СУМ).

Такі відмінності можна пояснити специфікою словотвірних систем зіставлюваних мов, у яких етимологічно споріднені префікси зазнали різних формально-семантичних змін, унаслідок чого виявляють різну сполучувальну активність з основами-мотиваторами.

Інколи відмінності в аспектуальних похідних різних мов пов'язані з семантичними відтінками міжмовних еквівалентів або словотвірними характеристиками останніх (рос. *блюсти₁* 'охранять, беречь' – *соблюсти*, укр. *дотримуватися_{НДВ}}* – *дотриматися_{ДВ}}*; рос. *блюсти₂* уст., діал. 'наблюдают, следить' – $\emptyset$, укр. *доглядати, пильнувати, наглядати, стежити* – $\emptyset$; рос. *блюсти₃* *себя* 'беречь честь' – *соблюсти*, укр. *шануватися* – *ушануватися*). У таблиці 3 наведено українські відповідники до різних значень російського дієслова *питать* за чотиритомним російсько-українським словником, у якому першому значенню відповідає основний переклад *харчувати*, друге, третє та четверте значення об'єднані спільним перекладом *живити*, а п'ятому, яке виявляється у словосполученнях із залежним іменником, найбільше відповідають дієслова *почувати, відчувати, мати*.

Таблиця 3 – Переклад українською мовою різних ЛСВ російського дієслова *питать*

Рос. <i>питать</i>	Укр. відповідники
<p>1. Давать пищу, кормить. <i>Питать</i> малыша. <i>Питать</i> молочной смесью. Море <i>питает</i> людей рыбой.</p>	<p>Харчувати, годувати. <i>Уже ж се мусить</i> всякий знати, <i>Що</i> військо треба харчовати [харчувати] (І. Котляревський – СУМ)</p>
<p>2. Обеспечивать поступление питательных веществ. <i>Питать</i> мозг кровью. <i>Питать</i> землю удобрениями. Дождь <i>питает</i> землю.</p>	<p>Живити, постачати, насичувати, забезпечувати. <i>Можна припустити, що у вас була надзвичайно гостра коронароспазма, тобто спазма судин, що живлять</i> серце, щось на зразок стенокардії. (В. Заєць – MOVAinfo)</p>
<p>3. Снабжать необходимым (веществами, материалами, энергией), служить источником для нормального действия, функционирования. <i>Питать</i> электростанцию углём. <i>Питать</i> город электроэнергией. Реки <i>питают</i> море водой. "Дорога жизни" <i>питала</i> блокадный Ленинград.</p>	<p>Живити, постачати, насичувати, забезпечувати. <i>Бо гріє нежарке – привітне сонце, бо випадає час від часу й живить</i> посіви плодоносне сім'я дощу (Д. Міщенко – MOVAinfo); <i>Підземні води переносять хімічні елементи і тепло, насичують</i> практично всі гірські породи (Л. Тендюк – MOVAinfo); <i>За його урядування в Львові споруджено новочасні водотяги, котрі постачали</i> містові дуже смачну воду з Добростанів. (Ю. Винничук – MOVAinfo)</p>
<p>4. Служить почвой, основой для развития чего-л. Его <i>питало</i> чувство злости. Человека <i>питает</i> любовь.</p>	<p>Живити. <i>В перському золотому полоні він був не менш самотнім, але там його живила</i> пекуча мрія – колись вирватися на волю й довести собі й іншим, що не даремно прожив своє життя (І. Білик – MOVAinfo)</p>
<p>5. Ощущать, иметь в душе, вынашивать в себе. <i>Питать</i> доверие. <i>Питать</i> надежду. <i>Питать</i> ненависть. <i>Питать</i> отвращение. <i>Питать</i> страх. <i>Питать</i> намерение, замысел. <i>Питать</i> мнение, представление о себе. <i>Питать</i> уважение к преподавателям. <i>Питать</i> родительские чувства.</p>	<p>Почувати, відчувати, мати. <i>Відомо, що дельфіни почувують</i> симпатію до людей, непоясненим поки що є їхній постійний потяг – бути з людьми (Олесь Гончар – MOVAinfo); <i>Можє, і їм, морським створінням, властиво відчувати</i> потребу в людському теплі? (Олесь Гончар – MOVAinfo); <i>А чоловік сотворений для небесних благ, тож повинен відчувати</i> відразу до всього земного (П. Загребельний – MOVAinfo); <i>Я ще мав</i> сподіванку, що ось-ось нагодиться Саватій Ярчук, і ретельно готувався до розмови, однак і він не казав сюди носа (В. Шкляр – MOVAinfo)</p>

У першому значенні російське дієслово співвідносне з похідним *напитать*, що має результативне значення, підтверджене тим, що словник наводить дієслово *накормить*, використане для його тлумачення, як видову пару до *кормить*. Пор.: *напитать* – нар.-разг. 'накормить'. *Детей надо обуть, одеть, напитать. Напитать* всю семью. У матеріалі знаходимо також

похідне дієслово зі значенням неповноти (частковості) виконання дії у значенні, не зафіксованому словником: *доярки выносят под одеждой мешки с комбикормом. Домашнюю живность подпитать, а живностью семью* («Волга» – НКРЯ). Український словник фіксує лише одне похідне, співвідносне з дієсловом *харчувати* у цьому значенні *підхарчувати* розм. ‘підгодувати’: *Давайте, мабуть, справді поховаємо весь цей мотлох, а вже тоді я вас підхарчую* (П. Загребельний – СУМ). І в словнику, і в матеріалі знаходимо також синонімічне *підживити* саме у цьому значенні, хоча словник не фіксує відповідного значення для базового дієслова *живити*: *Новий врожай далеко, а то б хоч колосок сирий підживив; доїмо конину, тоді – край* (Василь Барка – MOVAinfo). Найповнішу префіксальну сполучуваність, симетричну в зіставлюваних мовах, мають у цьому значенні дієслова рос. *кормить* і укр. *годувати*. Пор. рос. *накормить, покормить, раскормить, подкормить, закормить, перекормить, прокормить, скормить, откормить*; укр. *нагодувати, погодувати, розгодувати, підгодувати, загодувати, перегодувати, прогодувати, згодувати, відгодувати*. 2-4 значення російського дієслова співвідносні з похідним *подпитать*, що вказує на неповноту виконання дії, симетричне похідне є в українського дієслова *живити* у відповідних значеннях: *пересадила жовті братки і примули у кошечок, підживила їх добривом і полила*. (М. Гримич – MOVAinfo); *Він пожвавішав, повеселішав, неначе вхопив іскру од веселого Кованька і підживив свої розторсані нерви, застояну кров* (І. Нечуй-Левицький – СУМ). Результативне значення російського похідного до 2-3 значень з префіксом *на-* *напитать* в українській мові передається дієсловами *наситити, забезпечити*, що не мають безпрефіксних мотиваторів, натомість співвідносні з дієсловами НДВ *насихувати, забезпечувати*, що є відповідниками до російського *питать* у цих значеннях. Четверте значення не має видової пари в російській мові і не перекладається парними за видом дієсловами українською. Не мають префіксальних похідних аналізоване російське дієслово у п'ятому значенні і його українські семантичні відповідники, оскільки це значення не передбачає можливості аспектуальної модифікації.

Висновки. Навіть за близької спорідненості мов семантична структура багатозначних лексем у них нерідко не збігається. Для дієслова це надактуально, оскільки йому притаманний найвищий ступінь багатозначності серед усіх частин мови. Словотворчі засоби в кожній мові також власні, хоча в українській і російській мовах мають багато спільного внаслідок етимологічної спорідненості. Уведення поняття аспектуальної парадигми базового дієслова дає змогу розглядати мотивати, які модифікують його аспектуальне значення і визначені для кожного лексико-семантичного варіанта окремо, як певний комплекс, який є формальним маркером аспектуального значення мотивата. Порівняння мотиваційних зв'язків семантичних еквівалентів різних мов показує, що у формуванні аспектуальної парадигми провідна роль належить саме семантичному чиннику, тому аспектуальні похідні різних значень російських дієслів досить часто різняться між собою, натомість українські семантичні еквіваленти, незалежно від того, чи є вони значеннями того самого дієслова, чи належать до різних лексичних одиниць в українській мові, мають аспектуальні парадигми, подібні до російських. Відмінності у складі аспектуальних парадигм семантичних еквівалентів різних мов зумовлені: 1) специфікою розвитку префіксальних систем (неповною відповідністю арсеналу префіксів); 2) особливостями словотвірної структури семантичних еквівалентів базових одиниць (вихідна відсутність / наявність

префікса); 3) додатковими семантичними відтінками одиниць, використовуваних як міжмовні еквіваленти (неповною міжмовною еквівалентністю). Порівняльне вивчення семантичної структури базових дієслів споріднених мов та їхніх аспектуальних парадигм сприяє уточненню семантичної структури одиниць кожної з мов, а встановлення їхніх аспектуальних парадигм дає змогу цілеспрямовано формувати частину реєстру словника, яка складається з похідних одиниць, і послідовно виокремлювати в них лексико-семантичні варіанти, які спираються на різні значення базових дієслів і нерідко залишаються поза увагою укладачів, які більше звертають увагу на полісемію та омонімію префіксів. Словникова фіксація не лише парних за видом, але й усіх аспектуальних похідних багатозначного дієслова дуже важлива як методичний прийом для навчання мови як другої.

Бібліографія

- Ахманова, О. С. (1957). *Очерки по общей и русской лексикологии*. Москва: Учпедгиз.
- Калько, М. І. (1990) *Видова неоднорідність багатозначного дієслова в сучасній українській мові* (Автореф дис. ... канд. філол. наук). Київський державний педагогічний інститут, Київ.
- Петрухина, Е. В. (2000). *Аспектуальные категории глагола в русском языке в сопоставлении с чешским, словацким, польским и болгарским языками*. Москва: Изд-во МГУ.
- Соколов, О. М. (2009). *Вопросы структурно-семантической дивергенции в лексике*. Нежин: Гідромакс.
- Соколова, С. О. (2003). Аспектуальні категорії українського дієслова на тлі інших слов'янських мов. *Українська мова*, 2, 61-70.
- Соколова, С. О. (2004). Видовые оппозиции в русском и украинском языках: сопоставительное изучение. В: М. Ю. Черткова (ред.) *Труды аспектологического семинара МГУ им. М. В. Ломоносова*, 4. (с. 166-175). Москва: Изд-во МГУ.
- Соколова, С. О. (2016). Аспектуальная парадигма базового глагола как его классификационный признак. *Scando-Slavica*, 62, 1, 79-99.
- Шелякин, М. А. (2007). *Категория аспектуальности русского глагола*. Москва: URSS.

Список скорочень використаних джерел

- БТС – С. А. Кузнецов (гл. ред.) (2014). Большой толковый словарь русского языка. (Первое издание: СПб.: Норинг, 1998). Отримано з <http://gramota.ru/slovari/info/bts/>.
- НКРЯ – *Национальный корпус русского языка*. Отримано з <https://ruscorpora.ru/new/index.html>.
- РУС – Гриценко П. Ю. (гол. ред.) (2011-2014). *Російсько-український словник у чотирьох томах*. Київ: Знання.
- СУМ – І. К. Білодід (гол. ред.) (1970-1980). *Словник української мови*. В 11-ти томах. Київ: Наукова думка. Отримано з <http://sum.in.ua>.
- MOVАinfo – *Корпус української мови*. Отримано з <http://www.mova.info/corpus.asp>.

References

- Ahmanova, O. S. (1957). *Ocherki po obshhej i russoj leksikologii*. Moskva: Uchpedgiz.
- Kal'ko, M. I. (1990) *Vydova neodnorodnist' bahatoznachnoho diyeslova v suchasniy ukrayins'kiy movi* (Avtoref dys. ... kand. filol. nauk). Kyiv's'kyy derzhavnyy pedahohichnyy instytut, Kyiv.
- Petruhina, E. V. (2000). *Aspektual'nye kategorii glagola v russkom jazyke v sopostavlenii s cheshskim, slovackim, pol'skim i bolgarskim jazykami*. Moskva: Izd-vo MGU.
- Sokolov, O. M. (2009). *Voprosy strukturno-semanticheskoy divergencii v leksike*. Nezhin: Gidromaks.
- Sokolova, S. O. (2003). *Aspektual'ni katehoriyi ukrayins'koho diyeslova na tli inshykh slov'yans'kykh mov*. *Ukrayins'ka mova*, 2, 61-70.

- Sokolova, S. O. (2004). Vidovye oppozicii v russkom i ukrainskom jazykah: sopostavitel'noe izuchenie. V: M.Ju. Chertkova (red.) *Trudy aspektologicheskogo seminaru MGU im. M.V. Lomonosova*, 4. (s. 166-175). Moskva: Izd-vo MGU.
- Sokolova, S. O. (2016). Aspektual'naja paradigma bazovogo glagola kak ego klassifikacionnyj priznak. *Scando-Slavica*, 62, 1, 79-99.
- Sheljakin, M. A. (2007). *Kategorija aspektual'nosti russkogo glagola*. Moskva: URSS.

List of abbreviations of used sources

- BTS – S. A. Kuznecov (gl. red.) (2014). Bol'shoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka. (Pervoe izdanie: SPb.: Norint, 1998). Retrieved from <http://gramota.ru/slovari/info/bts/>.
- NKRJa – Nacional'nyj korpus russkogo jazyka Retrieved from <https://ruscorpora.ru/new/index.html>.
- RUS – P.Yu. Hrytsenko (hol. red.) (2011-2014). Rosiys'ko-ukrayins'kyu slovnyk u chotyr'okh tomakh. Kyyiv: Znannya.
- SUM – I. K. Bilodid (hol. red.) (1970-1980). Slovnyk ukrayins'koyi movy v 11-ty tomakh. Kyyiv: Naukova dumka. Retrieved from <http://sum.in.ua>.
- MOVAinfo – Korpus ukrayins'koyi movy. Retrieved from <http://www.mova.info/corpus.asp>.

Резюме

Соколова Світлана

АСПЕКТУАЛЬНА СИМЕТРІЯ ТА АСИМЕТРІЯ В УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ

Постановка проблеми. Проблема семантичної і формальної співвідносності лексичних одиниць різних мов має значення для порівняльного дослідження специфіки мовного членування і мовної картини світу загалом. Вона важлива також для практики викладання мови як нерідної, особливо в умовах контактного близькоспорідненого білінгвізму.

Мета статті. Метою цієї статті є вивчення специфіки співвідношення з похідними, що утворюють його аспектуальну парадигму, окремих значень багатозначних російських дієслів порівняно з їхніми українськими семантичними еквівалентами, також визначеними на рівні лексико-семантичних варіантів.

Методи дослідження. Основним методичним прийомом є опозиційний аналіз, застосований як до одиниць однієї мови, так і різних мов. Семантичну структуру дієслів встановлено за лексикографічними джерелами і скореговано за корпусними даними. Склад аспектуальних парадигм встановлено за словотвірними і зворотними словниками, семантичні відношення перевірено за тлумачними словниками шляхом порівняння тлумачень.

Основні результати дослідження. За симетрії семантичної структури базових дієслів різних мов зазвичай спостерігаємо й аспектуальну симетрію: рос. *белеть₁: забелеть* – укр. *біліти – забіліти*, рос. *белеть₂: побелеть* – укр. *біліти, білішати: побіліти, побілішати*, рос. *белеть₃: забелеть, побелеть* – укр. *біліти, дніти: задніти, побіліти*. За асиметрії семантичної структури базових дієслів семантичні еквіваленти нерідко мають подібні похідні: рос. *гладить₁ – выгладить, погладить, разгладить* – укр. *прасувати – випрасувати, попрасувати, розпрасувати*; рос. *гладить₂ – погладить*, укр. *гладити – погладити*; рос. *гладить₃ – разгладить*, укр. *рівняти – розрівняти*. За асиметрії семантичної структури базових дієслів трапляється часткова аспектуальна асиметрія: серед аспектуальних похідних рос. дієслова *болеть₁* знаходимо дієслова пом'якшувального РДД *побаливать, похварывать*

і *прибаливать*, *прихварывать* та дієслово *баливать* із багатократним значенням, паралелей яким немає в українському матеріалі, у якому натомість знаходимо дієслова розм. *вихворіти* і діал. *виболіти* та *похворіти* зі значенням 'захворіти (про всіх або багатьох)'.
Висновки і перспективи. Навіть за близької спорідненості мов семантична структура багатозначних дієслів у них нерідко не збігається. Словотворчі засоби в кожній мові також власні, хоча в українській і російській мають багато спільного внаслідок етимологічної спорідненості. Уведення поняття аспектуальної парадигми базового дієслова дає змогу розглядати мотивати, які модифікують його аспектуальне значення і визначені для кожного лексико-семантичного варіанта окремо, як певний комплекс, який є формальним маркером аспектуального значення мотивата. У формуванні аспектуальної парадигми провідна роль належить саме семантичному чиннику, тому аспектуальні похідні різних значень російських дієслів досить часто різняться між собою, натомість їхні українські семантичні еквіваленти, незалежно від того, чи є вони значеннями того самого дієслова, чи належать до різних лексичних одиниць в українській мові, мають аспектуальні парадигми, подібні до російських. Відмінності у складі аспектуальних парадигм різних мов зумовлені: специфікою розвитку префіксальних систем; особливостями словотвірної структури семантичних еквівалентів базових одиниць; додатковими семантичними відтінками одиниць, використовуваних як міжмовні еквіваленти. Порівняльне вивчення семантичної структури базових дієслів споріднених мов та їхніх аспектуальних парадигм сприяє уточненню семантичної структури одиниць кожної з мов, а встановлення їхніх аспектуальних парадигм дає змогу цілеспрямовано формувати реєстр словника. Словникова фіксація усіх аспектуальних похідних багатозначного дієслова дуже важлива як методичний прийом для навчання мови як другої.

Ключові слова: багатозначне дієслово, семантична структура, аспектуальна модифікація, аспектуальна парадигма, міжмовна асиметрія, міжмовна симетрія.

Abstract

Sokolova Svitlana

ASPECT SYMMETRY AND ASYMMETRY IN UKRAINIAN AND RUSSIAN LANGUAGES

Background. The problem of the semantic and formal comparability of lexical units of different languages is important for comparative research of the specific linguistic division and the linguistic picture of the world in general. It is also important for the practice of teaching language as a non-mother tongue, especially in the context of contact closely related bilingualism.

Purpose. The purpose of this article is to study the specifics of the relationship with the derivatives, forming its aspectual paradigm, individual meanings of polysemantic Russian verbs, compared to their Ukrainian semantic equivalents.

Methods. The main methodological technique is opposition analysis, applied to both units of the same language and different languages. The semantic structure of verbs is established according to lexicographic sources and is updated to reflect corpus-based approach. The composition of aspectual paradigms is established according to word-forming and reverse dictionaries, semantic relations are checked with the help of explanatory dictionaries by comparing interpretations.

Results. By the symmetry of the semantic structure of the basic verbs of different languages, we usually observe aspectual symmetry: rus. *белеть₁*: *забелеть* – ukr. *біліти* – *забіліти*, rus. *белеть₂*: *побелеть* – ukr. *біліти*, *білішати*: *побіліти*, *побілішати*, rus. *белеть₃*: *забелеть*, *побелеть* – ukr. *біліти*, *дніти*: *задніти*, *побіліти*. According to the asymmetry of the semantic structure of basic verbs, semantic equivalents often have similar derivatives: rus. *гладить₁* – *выгладить*, *погладить*, *разгладить* – ukr. *прасувати* – *випрасувати*, *попрасувати*, *розпрасувати*; rus. *гладить₂* – *погладить*, ukr. *гладити* – *погладити*; rus. *гладить₃* – *разгладить*, ukr. *рівняти* – *розрівняти*. By the asymmetry of the semantic structure of basic verbs, partial aspectual asymmetry occurs: among aspectual derivatives, of the Russian verb *болеть* we find the verb of softening Aktionsart *побаливать*, *похварывать* і *прибаливать*, *прихварывать* and the verb *баливать* with a multiple meaning, the parallels of which are not found in Ukrainian material, in which we find: colloquial *вихворіти* and dialectic *виболіти*, *похворіти* ('start being sick' – about all or many).

Discussion. In spite of the close relationship of languages, the semantic structure of polysemous verbs often does not coincide with them. Word-formation tools in each language are also their own, although Ukrainian and Russian have much in common due to etymological relationship. The concept of an aspectual paradigm of a basic verb allows to consider motivated verbs, that modify the aspectual meaning and are defined for each lexico-semantic variant separately, as a certain complex, that is a formal marker of the aspectual meaning of the motivator. In the formation of the aspectual paradigm, the leading role belongs to the semantic factor, therefore, the aspectual derivatives of different meanings of Russian verbs often differ from each other, but Ukrainian semantic equivalents, regardless of whether they are meanings of the same verb, whether they belong to various lexical units in the Ukrainian language, have aspectual paradigms similar to the Russian ones. Differences in the composition of aspectual paradigms of different languages are due to: the specifics of the development of prefix systems; features of word-forming structure of semantic equivalents of basic units; additional semantic shades of units used as interlingual equivalents. Comparative study of the semantic structure of the basic verbs of related languages and their aspectual paradigms helps to clarify the semantic structure of the units of each of the languages, and the establishment of their aspectual paradigms makes it possible to form a dictionary register. Vocabulary fixation of all aspectual derivatives of polysemous verb is very important as a methodological technique for teaching language as a second one.

Keywords: polysemous verb, semantic structure, aspectual modification, aspectual paradigm, interlingual asymmetry, interlingual symmetry.

Відомості про автора

Соколова Світлана, доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України (Україна), e-mail: a-senchuk@ukr.net

Sokolova Svitlana, Doctor of Philology, Professor, Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine), the Department of Stylistics, Language Culture and Sociolinguistics, e-mail: a-senchuk@ukr.net

ORCID 0000-0003-0052-6128

Надійшла до редакції 05 грудня 2020 року
Прийнято до друку 27 грудня 2020 року